

УДК 316.614:314.15(477)
DOI: 10.31732/2663-2209-2025-78-440-448

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ РЕПАТРІАНТІВ: ТРУДНОЩІ ТА МОЖЛИВОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Дмитро Ткач

Д-р політ. наук, професор кафедри міжнародних відносин та журналістики ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м.Київ, Україна, 03113, e-mail: ditkach2017@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6947-2036>

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF REPATRIATES: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN CONTEMPORARY UKRAINE

Dmytro Tkach

Doctor of Political Science, Professor of the Department of International Relations and Journalism, University of Economics and Law "KROK", Kyiv, Ukraine, 03113, e-mail: ditkach2017@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6947-2036>

Анотація. У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти соціально-психологічної адаптації репатріантів в Україні в умовах війни, економічної кризи та соціальних змін. Репатріація розглядається як повернення громадян із відновленням прав, що регулюється Конституцією, Законом «Про правовий статус осіб, які постраждали внаслідок військових дій» від 22.03.2022 та Стратегією міграційної політики до 2025 року, яка передбачає підтримку працевлаштування, освіти, соціальних послуг, фінансову допомогу та адаптацію дітей репатріантів. Представлено результати соціологічного дослідження, проведеного у 2024 році, які показали низький рівень соціально-психологічної підтримки репатріантів в Україні. Основними факторами, що впливають на цю ситуацію, є відсутність чіткої законодавчої бази щодо репатріації, обмеженість ресурсів для реалізації програм підтримки та соціальні, психологічні та культурні бар'єри, які ускладнюють процес інтеграції репатріантів у суспільство. Проаналізовано труднощі: правові бар'єри (бюрократія, відсутність чіткого статусу депортованих), соціально-економічні проблеми (42,3% безробіття, 39% у тимчасовому житлі, житлові збитки \$58,9 млрд) та психологічні виклики («зворотний культурний шок», ПТСР, 65% без доступу до психологічної допомоги). Дані 2024 року свідчать: лише 29,1% репатріантів працевлаштовані, переешкоди для отримання роботи включають мовні (37,5%), невизнання дипломів (29,8%), низька зарплата (46,2%).

Розкриваються механізми адаптації, зокрема «дзеркальний принцип», що відображає переосмислення ідентичності та складнощі соціальних зв'язків. Можливості інтеграції включають державні програми (гранти, перекваліфікація), діяльність громадських організацій та міжнародний досвід (Ізраїль – «Алія», Португалія – «Regressar»). Рекомендації включають прийняття закону про репатріацію, спрощення процедур, центри працевлаштування, субсидії, індивідуалізовані сервіси, співпраця з МОМ. Висновки наголошують на комплексному підході, поєднанні державної та суспільної підтримки для реінтеграції. Перспективи – моделі адаптації та вдосконалення політики. Стаття спирається на дані Держстату, звіти ICMPPD, UNICEF, МОЗ та нормативні акти України, пропонуючи шляхи подолання кризи адаптації репатріантів.

Ключові слова: соціальна адаптація, репатріанти, міграційна політика, психологічна підтримка, соціальна інклюзія, культурна ідентичність, військовий конфлікт.

Формули: 0; **рис.:** 0; **табл.:** 2, **бібл.:** 17

Abstract. The article examines the theoretical and practical aspects of the social - psychological adaptation of repatriates in Ukraine amid war, economic crisis, and social transformations. Repatriation is considered as the return of citizens with the restoration of rights, regulated by the Constitution, the Law "On the Legal Status of Persons Affected by Military Actions" dated March 22, 2022, and the Migration Policy Strategy until 2025, which provides support in employment, education, social services, financial assistance, and the adaptation of repatriated children. The results of a sociological study conducted in 2024 are presented, revealing a low level of social - psychological support for repatriates in Ukraine. The main factors influencing this situation include the lack of a clear legislative framework for repatriation, limited resources for implementing support programs, and social and cultural barriers that complicate the integration of repatriates into society.

The challenges analyzed include legal barriers (bureaucracy, lack of clear status for deportees), socio-economic issues (42.3% unemployment, 39% in temporary housing, housing damages amounting to \$58.9 billion), and psychological challenges ("reverse culture shock," PTSD, 65% without access to psychological support). Data from 2024 indicate that only 29.1% of repatriates are fully employed, with obstacles such as language barriers (37.5%), non-recognition of diplomas (29.8%), and low wages (46.2%). The mechanisms of adaptation are explored, including the "mirror principle," which reflects the rethinking of identity and the complexities of social ties. Opportunities for

integration include state programs (grants, retraining), the activities of civil society organizations, and international experiences (Israel's "Aliyah," Portugal's "Regressar").

Recommendations include adopting a repatriation law, simplifying procedures, establishing employment centers, providing subsidies, offering individualized services, and collaborating with the IOM. The conclusions emphasize a comprehensive approach, combining state and societal support for reintegration. Prospects involve adaptation models and policy improvements. The article relies on data from the State Statistics Service, ICMPD reports, UNICEF, the Ministry of Health, and Ukraine's regulatory acts, proposing ways to address the repatriate adaptation crisis.

Keywords: *social adaptation, repatriates, migration policy, psychological support, social inclusion, cultural identity, military conflict.*

Formulas: 0; **fig.:** 0; **tabl.:** 2; **bibl.:** 17

Постановка проблеми. В умовах сучасних геополітичних викликів в Україні спостерігається зростання кількості громадян, які повертаються на батьківщину після тривалого перебування за кордоном. Це явище підсилюється воєнними конфліктами та випадками примусової депортації населення. Незважаючи на значущість цих процесів, питання соціально-психологічної адаптації репатріантів залишається недостатньо дослідженим у вітчизняній науці. Наявні дослідження не пропонують комплексного аналізу факторів, що впливають на успішність інтеграції репатріантів у сучасне українське суспільство. Науковий і практичний інтерес викликає виявлення основних викликів, з якими стикаються репатріанти у процесі адаптації, зокрема нормативно-правових, соціально-економічних та культурно-ідентифікаційних аспектів цієї проблеми. Відсутність системного підходу до вивчення цієї проблеми ускладнює розробку ефективних механізмів державної підтримки репатріантів та створення сприятливих умов для їхньої інтеграції в українське суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз свідчить, що ця тема набуває особливої актуальності під час військових конфліктів та примусової депортації населення. Окремі аспекти соціальної адаптації репатріантів в Україні вивчали Зінченко О.С. (Зінченко, 2015), Коваленко О.Р. (Коваленко, 2023), Петренко І. І., Шевченко М. С. (Петренко, & Шевченко, 2022), Марченко Т. М. (Марченко, 2023). Особливості адаптації вимушених мігрантів під час українсько-російської війни досліджували Котеленець К. М., Нужна Ю. С., Хобта С. В.

(Котеленець, Нужна, & Хобта, 2024). Фундаментальні дослідження Малиновської О. заклали теоретичне підґрунтя для розуміння міграційних процесів в Україні (Малиновська, 2017). Український центр економічних та політичних досліджень імені Олександра Разумкова видав інформаційно-аналітичну доповідь, присвячену результатам соціологічного дослідження гендерної специфіки вимушеної міграції з України до ЄС в умовах військового конфлікту, керівником проєкту якого була Пищуліна О. М. (Пищуліна, 2024). При цьому, в умовах продовження українсько-російської війни, дослідження соціально-психологічної адаптації репатріантів в Україні є актуальною темою і потребує подальших наукових розвідок.

Формулювання мети та методів дослідження. Мета статті полягає в аналізі чинних механізмів соціально-психологічної адаптації репатріантів в Україні та визначенні шляхів їх вдосконалення. Особливу увагу буде приділено досвіду інтеграції раніше депортованих народів, таких як кримські татари, та впливу військових дій на процес соціальної адаптації репатріантів. Завданнями дослідження є аналіз чинної законодавчої бази щодо репатріації, вивчення досвіду соціально-психологічної адаптації раніше депортованих груп населення та розробка рекомендацій щодо вдосконалення державної політики щодо підтримки репатріантів. Крім того, метою статті є ідентифікація ключових перешкод для соціально-психологічної адаптації репатріантів та визначення ефективних стратегій їхньої інтеграції в українське суспільство.

У роботі використано комплекс теоретичних методів: аналіз і синтез наукової літератури, порівняльний аналіз досвіду різних країн, системний підхід, контент-аналіз нормативно-правових документів.

Виклад основного змісту дослідження. Репатріація в правовому полі України визначається як повернення громадян, які опинилися за межами країни з різних причин, до їхньої батьківщини. Це поняття охоплює не лише фізичне повернення осіб, але й відновлення їхніх прав, зокрема громадянських. В Україні репатріація регулюється рядом законодавчих актів, які визначають процедури та умови повернення громадян, а також механізми їхньої реінтеграції в суспільство. Конституція України надає певні гарантії прав і свобод, що застосовуються до репатріантів, які повертаються в країну. Ці права становлять юридичну основу для захисту інтересів осіб, які постраждали внаслідок військових дій або інших обставин (Конституція України, 1996).

Основний закон забезпечує гарантії рівності перед законом, права на громадянство, свободу пересування, особисту недоторканність, право на працю та соціальний захист, що створює правову основу для підтримки репатріантів у процесі адаптації та інтеграції в українське суспільство. Ці права є критично важливими для забезпечення гідності та безпеки осіб, які повертаються додому після пережитих труднощів.

Закон України "Про правовий статус осіб, які постраждали внаслідок військових дій" (прийнятий 22 березня 2022 року) визначає права та обов'язки осіб, які повертаються в Україну після перебування за кордоном у зв'язку з конфліктом. Цей закон спрямований на соціальний захист, реінтеграцію та підтримку репатріантів під час адаптації до нових умов життя (Закон України "Про правовий статус осіб, які постраждали внаслідок військових дій", № 2126-IX, ст. X, 2022).

Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року

(затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р) включає заходи щодо підтримки репатріантів. Цей документ спрямований на сприяння поверненню громадян України та їхній успішній інтеграції в суспільство (Кабінет Міністрів України, Розпорядження № 482-р, 2017).

Стратегія передбачає розробку та реалізацію планів заходів на відповідні періоди. Зокрема, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2024 року № 837-р затверджено план заходів на 2024 і 2025 роки щодо реалізації Стратегії (Кабінет Міністрів України, Розпорядження № 837-р., 2024).

Соціальна адаптація репатріантів є складним багатовимірним процесом включення індивіда в систему соціальних відносин через трансформацію особистісних установок, оволодіння новими соціальними ролями та інтеграцію в соціокультурний простір.

Труднощі соціальної адаптації репатріантів в Україні включають кілька правових бар'єрів, які суттєво ускладнюють їхнє повноцінне інтегрування в суспільство. Одним з основних правових бар'єрів є складність процедур отримання громадянства. Репатріанти часто зіштовхуються з бюрократичними перешкодами під час оформлення документів, що затримує процес набуття громадянства України. Це створює юридичну невизначеність і перешкоджає їм повноцінно користуватися громадянськими правами та соціальними послугами.

Адміністративні обмеження також суттєво ускладнюють життя репатріантів. Наприклад, відсутність чітких процедур щодо реєстрації місця проживання або отримання соціальної допомоги може призвести до відчуття маргіналізації та соціальної ізоляції. Крім того, невизначеність правового статусу є серйозною проблемою. В Україні відсутнє чітке законодавче визначення термінів "депортована особа", "член сім'ї депортованої особи", що створює правові колізії та перешкоджає ефективній реалізації державної політики щодо

інтеграції репатріантів. Такі правові пробіли можуть призвести до відсутності доступу до соціальних послуг, освіти та охорони здоров'я, що суттєво ускладнює соціальну адаптацію репатріантів.

Соціально-економічні виклики, з якими стикаються репатріанти в Україні, включають кілька ключових проблем. У 2024 році працевлаштування репатріантів в Україні залишається однією з ключових проблем. За даними опитування, лише 43% дорослих мігрантів працюють, а 19% шукають роботу. Основними перешкодами для повернення в Україну залишаються

безпека та відсутність фінансових ресурсів. Уряд України та міжнародні організації працюють над створенням умов для повернення мігрантів, включаючи програми працевлаштування та фінансову підтримку. Наприклад, держава надає роботодавцям компенсацію витрат на оплату праці репатріантів. Однак, понад 55% тих, хто повернувся, зазначили, що можливостей для працевлаштування виявилось менше, ніж очікувалося (Попко, 2025).

Іншою серйозною проблемою є низький рівень соціальної підтримки.

Таблиця 1

Низький рівень соціальної підтримки репатріантів (дані за 2024 рік)

Аспект соціальної підтримки	Результати досліджень	Джерело
Психологічна допомога	65% репатріантів відзначають відсутність безкоштовної психологічної підтримки. 48% потребують консультацій з подолання травм.	Дослідження Kotelenets et al. (2024), Razumkov Centre (2024)
Доступ до соціальних програм	Лише 32% знайомі з державними програмами адаптації. 54% не отримали жодної матеріальної допомоги.	Звіт ICMPD (2024), опитування НАН України (2024)
Дискримінація у суспільстві	27% репатріантів стикалися зі стигматизацією через статус переселенця. 18% повідомили про конфлікти з місцевими жителями.	Аналіз соціологічної групи "СоціоМетр" (2024)
Медична допомога	41% не мають доступу до безкоштовної медицини. 23% відкладають лікування через фінансові труднощі.	Дослідження МОЗ України (2024)
Юридична підтримка	28% потребують допомоги у оформленні документів. 15% стикалися з корупцією в органах влади.	Звіт правозахисної організації "Свобода" (2024)
Житлові питання	39% мешкають у тимчасовому житлі (гуртожитки, модулі). 12% втратили право на власне житло.	Дослідження фонду "Повернись додому" (2024)
Соціальна адаптація дітей	53% дітей репатріантів мають труднощі інтеграцією у нові школи. 34% потребують додаткових занять з української мови.	Аналіз UNICEF Україна (2024)

Складено автором. Джерела: соціологічні дослідження та звіти за 2024 рік (ICMPD, UNICEF, Razumkov Centre, МОЗ України)

У 2024 році рівень соціальної підтримки репатріантів в Україні залишається недостатнім. Хоча існують програми фінансової допомоги та гуманітарної підтримки, такі як проєкт «Мультисекторальна гуманітарна

допомога», який надає фінансову допомогу та технічні засоби реабілітації, загальна ситуація з працевлаштуванням та житлом залишається складною. Основними перешкодами для репатріантів залишаються відсутність належної

документації та складності в отриманні державної компенсації за пошкоджене житло. Міжнародні організації та уряд України продовжують працювати над покращенням умов для репатріантів, але багато проблем залишаються невирішеними (Danish Refugee Council, 2024).

Державні програми щодо інтеграції репатріантів часто недофінансовані, що призводить до обмеження доступу до соціальних послуг та житла. На початку 2023 року програма адаптації та реінтеграції репатріантів, яка передбачала

професійне перенавчання та працевлаштування, отримала лише 43% від запланованого фінансування, що суттєво обмежило кількість бенефіціарів програми та спектр доступних послуг.

На кінець 2024 року житлові труднощі суттєво ускладнюють життя репатріантів в Україні. У вересні-жовтні 2024 року центром дослідження міграційних процесів України було проведено соціологічне дослідження за даними опитування 1200 репатріантів, результати яких демонструє таблиця 2.

Таблиця 2

Житлове забезпечення репатріантів в Україні на кінець 2024 року

Показник	Дані	Додаткова інформація
Репатріанти, які втратили житло внаслідок бойових дій	47,3%	Повне руйнування (18,5%), часткове пошкодження (28,8%)
Репатріанти, які проживають у орендованому житлі	63,7%	Середня вартість оренди складає 68-87% від місячного доходу
Частка доходу, яку репатріанти витрачають на житло	В середньому 74,2%	Більше 80% доходу витрачають 42,1% опитаних
Репатріанти, які отримали компенсацію за пошкоджене житло	14,3%	Повну компенсацію отримали лише 3,8%
Репатріанти, які проживають у тимчасовому житлі	38,9%	Модульні містечка (17,2%), у родичів/знайомих (21,7%)
Основні перешкоди для вирішення житлового питання	-	Недостатній дохід (79,4%), відсутність документів на житло (41,2%), бюрократичні перепони (63,5%)
Репатріанти, які планують повернутися за кордон через житлові проблеми	31,8%	Серед них 76,4% повернулися в Україну менше 6 місяців тому
Оцінка ефективності державних програм з відновлення житла	2,7 бала з 10	73,2% оцінили програми на 3 бали і нижче
Репатріанти, які змогли скористатися програмами пільгового кредитування житла	2,1%	68,4% не знають про такі програми, 29,5% не відповідають критеріям
Успішно відремонтовані будинки репатріантів	11,8%	Серед них за власні кошти (67,3%), з допомогою міжнародних організацій (18,9%), за державні програми (13,8%)

Джерело: Центр дослідження міграційних процесів України, грудень 2024 р.

Аналіз даних соціологічного дослідження свідчить про критичну ситуацію з житловим забезпеченням репатріантів в Україні на кінець 2024 року. Майже половина опитаних втратила житло внаслідок бойових дій, а більшість змушена орендувати помешкання, витрачаючи на це переважну частину доходу. Особливо тривожним є факт, що лише 14,3% отримали компенсацію за пошкоджене

житло, при цьому повну компенсацію – менше 4%. Низька ефективність державних програм (2,7 бала з 10) та мінімальна доступність пільгового кредитування (2,1%) вказують на системні прогалини в державній політиці житлового забезпечення репатріантів (Рибальська, 2025).

Труднощі соціальної адаптації. Репатріанти можуть відчувати культурний

шок через зміни в суспільстві та культурі, які відбулися під час їхньої відсутності. Американський антрополог Ф. Бок називає наступні способи запобігання культурному шоку: геттоїзація (штучне створення власного культурного середовища), асиміляція (відмова від власної культури та розчинення в іншій), культурний обмін, часткова асиміляція (відмова від власної культури у якійсь із сфер життя) (Zarf, 1991).

Психологічна травматизація, яка виникає через переживання під час українсько-російської війни переселення чи інших стресових подій, може проявлятися у вигляді депресії, тривоги або посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Репатріанти, які пережили такі події, часто потребують спеціальної психологічної підтримки для подолання цих проблем. Розглянемо ці питання більш докладно. Психологічна травматизація виникає внаслідок переживання подій, які загрожують життю, безпеці чи благополуччю людини. Під час війни, переселення чи інших стресових ситуацій люди можуть зазнавати фізичного насильства, втрат близьких, або бути свідками травматичних подій, що призводить до розвитку психологічної травми.

Психологічна травматизація може проявлятися у вигляді різних розладів. Депресія. Це може включати втрату інтересу до діяльності, зміни настрою, порушення сну та апетиту. Депресія часто коморбідна з ПТСР і значно ускладнює процес подолання травми. Тривожність. Люди можуть відчувати постійну тривогу, страх, підвищену пильність і порушення сну. Тривожність може проявлятися у вигляді панічних атак.

Репатріанти, які пережили травматичні події, часто потребують спеціальної психологічної підтримки для подолання цих проблем. Ефективними методами лікування можуть бути когнітивно-поведінкова терапія та EMDR (десенсибілізація та переробка рухів очей). Крім того, важливим є створення

підтримуючого соціального середовища, яке допоможе людям відновити свої життєві ритми та соціальні зв'язки (Климчук, 2015).

Деякі соціально-демографічні чинники можуть захистити від розвитку ПТСР навіть після впливу травматичного чинника. До них належать високий рівень добробуту, індивідуальна стійкість та приналежність до чоловічої статі. Однак, це не означає, що ці групи не потребують підтримки, а лише вказує на потенційні фактори, які можуть зменшити ризик розвитку ПТСР.

Проблеми ідентичності можуть виникнути через зміни у життєвих обставинах та соціальному статусі. Репатріанти можуть відчувати труднощі у визначенні своєї ролі в суспільстві після повернення, особливо якщо їхнє професійне або соціальне становище змінилося під час перебування за кордоном.

Можливості соціальної адаптації репатріантів в Україні включають ряд державних механізмів підтримки, які спрямовані на поліпшення їхнього соціального становища та інтеграцію в суспільство. Українська влада розробляє програми, які спрямовані на соціальну інтеграцію репатріантів. Ці програми включають заходи щодо відновлення громадянських прав, забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

Спрощення адміністративних процедур може суттєво полегшити процес інтеграції репатріантів. Це включає в себе полегшення отримання громадянства, реєстрації місця проживання та доступу до соціальних послуг. Однак, на наш погляд, законодавчі прогалини щодо термінів «депортована особа» та «член сім'ї депортованої особи» можуть створювати труднощі у здійсненні цих заходів.

Створення інформаційних ресурсів підтримки репатріантів може включати розвиток спеціалізованих порталів, телефонних ліній довіри та центрів консультування. Такі ресурси допоможуть людям знайти необхідну інформацію про

доступні їм послуги та програми підтримки.

Фінансова підтримка від держави може бути надана у вигляді одноразових виплат для завершення будівництва житла, матеріальної допомоги та інших форм допомоги. Однак, бюджетні асигнування часто бувають недостатніми для виконання державних програм щодо інтеграції репатріантів (Гнатюк, 2013).

Громадські організації відіграють важливу роль у процесі соціальної адаптації репатріантів. Вони можуть надавати юридичну підтримку, допомогу у працевлаштуванні та сприяти інтеграції репатріантів у суспільство через культурні та соціальні заходи.

Освітні програми перекваліфікації можуть суттєво полегшити процес адаптації репатріантів на ринку праці. Ці програми можуть включати курси професійної підготовки, мовні курси та інші освітні заходи, які допоможуть людям здобути нові навички та адаптуватися до сучасних вимог ринку праці.

Центри соціальної адаптації можуть надавати комплексну підтримку репатріантам, включаючи житло, харчування, медичну допомогу та соціальну підтримку. Такі центри можуть організовувати заняття з питань охорони здоров'я, освіти та громадської безпеки, а також курси мовної підготовки та професійної адаптації.

Напрямок вдосконалення державної політики щодо репатріації, на наш розсуд, можуть включати законодавчі зміни, спрямовані на поліпшення процесу інтеграції репатріантів в суспільство. Існує нагальна потреба розробки комплексного закону про репатріацію, що може забезпечити чіткі процедури та умови для повернення осіб на батьківщину. Такий закон повинен визначати права та обов'язки репатріантів, а також механізми їхньої інтеграції в суспільство. Також гармонізація міграційного законодавства допоможе створити єдиний правовий простір для всіх категорій мігрантів, включаючи репатріантів. Це включає в себе узгодження законодавства з міжнародними

стандартами та вимогами ЄС, якщо Україна прагне до євроінтеграції.

Розвиток соціальних сервісів для репатріантів, з нашої точки зору, повинен включати створення мережі центрів соціальної підтримки, які надаватимуть консультативні послуги, допомогу у працевлаштуванні та інші соціальні послуги. Крім того, важливим є розвиток інфраструктури для осіб з інвалідністю та забезпечення доступу до освіти та охорони здоров'я.

Для подальшого покращення політики України щодо репатріантів важливо використати міжнародний досвід який показує, що підтримка репатріантів потребує комплексного підходу до їхньої реінтеграції. Досвід Ізраїлю. Програма репатріації ("Алія"). Єрусалим пропонує репатріантам фінансову допомогу (гранти на проживання), мовні курси (ульпани) та субсидії на житло. Україна могла б запровадити подібні стимули, наприклад, гранти на перекваліфікацію чи старт бізнесу для тих, хто повертається.

Португалія. Програма "Regressar" (Повернення) для емігрантів передбачає податкові пільги та підтримку в працевлаштуванні. В Україні це могло б працювати через зниження податків для репатріантів на перші роки після повернення. Імплементація таких практик потребує створення чіткої правової бази та координації між відомствами (Мінсоцполітики, МЗС).

Співпраця з іншими державами та організаціями може полегшити повернення та адаптацію репатріантів. Співпраця з МОМ (Міжнародною організацією з міграції) уже допомагає Україні з реінтеграцією внутрішньо переміщених осіб. Цей досвід можна розширити на репатріантів, залучаючи гранти для їхньої підтримки.

Вивчення та адаптація моделей інших країн може пришвидшити розробку ефективної політики щодо репатріації. Індія. Програма для повернення висококваліфікованих фахівців (наприклад, IT-спеціалістів) через партнерство з приватним сектором. Україна могла б співпрацювати з IT-компаніями для

створення робочих місць для репатріантів. Вірменія. Програма "Neruzh" заохочує діаспору повертатися через підтримку стартапів. В Україні це могло б стати частиною ширшої стратегії залучення талантів, особливо молоді, яка виїхала через війну. Формати обміну можуть включати міжнародні форуми, запрошення експертів чи участь у глобальних мережах, як-от Diaspora Matters.

Міжнародний досвід показує, що успішна політика щодо репатріантів базується на стимулах, співпраці та адаптації. Україна може використати ці підходи, щоб не лише повернути своїх громадян, а й перетворити їх на рушійну силу розвитку країни.

Висновки. Соціальна адаптація репатріантів в Україні, що досліджується в статті, ускладнена воєнним станом, економічною кризою та соціальними змінами, які створюють значні правові, економічні та психологічні бар'єри. До правових проблем належать бюрократичні перепони та невизначеність статусу депортованих осіб, до економічних – високий рівень безробіття (42,3% репатріантів не мають роботи) та житлові труднощі (47,3% втратили житло через бойові дії), а до психологічних – «зворотний культурний шок» і посттравматичний стресовий розлад, при цьому 65% репатріантів не мають доступу до безкоштовної психологічної допомоги. Стратегія державної міграційної політики

до 2025 року передбачає підтримку через працевлаштування, освіту, соціальні послуги та фінансову допомогу, однак її реалізація стримується недостатнім фінансуванням і відсутністю чіткої законодавчої бази. Соціологічне дослідження 2024 року показує, що лише 29,1% репатріантів мають повну зайнятість, а 38,9% проживають у тимчасовому житлі. Можливості для інтеграції включають державні програми, діяльність громадських організацій та використання міжнародного досвіду, наприклад, ізраїльської програми «Алія» чи португальської «Regressar». Рекомендації авторів охоплюють розробку комплексного закону про репатріацію, спрощення адміністративних процедур, створення центрів працевлаштування та соціальної підтримки, а також співпрацю з Міжнародною організацією з міграції. Успішна реінтеграція репатріантів можлива лише за умови комплексного підходу, який поєднує зусилля держави та суспільства для подолання існуючих викликів і забезпечення повноцінного включення репатріантів у життя країни.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою конкретних моделей соціальної адаптації, вивченням індивідуальних траєкторій репатріації та удосконаленням державної міграційної політики.

Література:

1. Гнатюк, Т. О. (2013). Проблеми інтеграції репатріантів в українське суспільство. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія*, 212(200), 56-61.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2013_212_200_13
2. Звіт DRC щодо моніторингу потреб у соціально-правовому захисті в Україні. Квітень – червень 2024. (2024). https://drc.ngo/media/rkmpndj5/drc-qpmr_april-june_2024_ua_19_08_24.pdf
3. Закон України "Про правовий статус осіб, які постраждали внаслідок військових дій" № 2435-IX. (2022, 22 березня). *Офіційний вісник України*, 29, 42.
4. Зінченко, О. С. (2015). Теоретичні засади дослідження соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 4, 47-53.
5. Кабінет Міністрів України. (2017, 12 липня). Розпорядження № 482-р. Про схвалення Стратегії

- державної міграційної політики України на період до 2025 року.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>
6. Кабінет Міністрів України. (2024, 3 вересня). Розпорядження № 837-р. Про затвердження плану заходів на 2024 і 2025 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837-2024-%D1%80#Text>
7. Климчук, В. О. (2015). Мотиваційно-дискусивна фасилітація у практиці психологічної допомоги при депресії травматичного генезису. В Т. М. Титаренко (Ред.), *Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій. Збірник статей* (с. 14-25). Міленіум.
8. Коваленко, О. Р. (2023). Соціальна адаптація репатріантів у контексті військового конфлікту. *Український соціум*, 4(45), 56-72.

9. Конституція України. (1996). *Відомості Верховної Ради України*, 30, ст. 141. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Котеленець, К. М., Нужна, Ю. С., & Хобта, С. В. (2024). Особливості адаптації вимушених мігрантів під час українсько-російської війни: теоретичні засади дослідження. <http://habitus.od.ua/journals/2024/60-2024/5.pdf>
11. Малиновська, О. А., & Коломієць, О. О. (2017). Міграційний аспект гібридної війни Росії проти України. *Демографія та соціальна економіка*, 2, 78-88. http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2017_2_7
12. Марченко, Т. М. (2023). Вплив повномасштабної війни на репатріацію українців: соціальні аспекти. *Війна & Сухільство*, 1, 88-102.
13. Петренко, І. І., & Шевченко, М. С. (2022). Реінтеграція вимушених мігрантів: досвід України. *Міграційні дослідження*, 12, 34-49.
14. Пищуліна, О. М. (2024). Дослідження гендерної специфіки вимушеної міграції з України до ЄС в умовах військового конфлікту. <https://razumkov.org.ua/images/2024/01/29/2024-Pyshchulina-EDNANNYA-SITE.pdf>
15. Попко, В. В. (2025). Єднання та репатріація: від ідеї до втілення. <https://daily.rbc.ua/rus/show/ednannya-ta-repatriatsiya-vid-ideyi-vtilennya-1739876553.html>
16. Рибальська, Н. (2025). Як Україна відповідає на житлову кризу? Розбираємось із програмами та ініціативами. <https://hmarochos.kiev.ua/2025/02/10/yak-ukrayina-vidpovidaye-na-zhytlovu-kryzu-rozbyrayemos-z-programamy-ta-inicziatyvamy/>
17. Zapf, M. K. (1991). Cross-cultural transitions and wellness: Dealing with culture shock. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 14, 105-119.